

“COMMON LAW” ПОЈАМ УГОВОРА

Општи појам уговора (*contract*) – споразум (*agreement*); најмање два лица; предузимање радњи или уздржавање

Правна заштита споразума – пуноважност; утуживост споразума

Различитост националних права у “обухвату” уговора

Искључења из појма уговора - неутуживост

Разлози искључења – породични односи, пријатељски односи, неозбиљност споразума, противност основним вредностима у земљи

Појам у “*Common Law*” системима

Дефиниција - споразум, правом признат и заштићен, стварање права и обавеза за уговорнике

Сличност са српским дефин. – 1) споразум – сагласност воља 2) права и обавезе – стварање, промена или укидање односа

Разлика од српског појма

- ужи појам од српског
- разлог – *Doctrine of Consideration* (теорија противчинидбе; узвратне радње; узвратног понашања)

Теорија противчинидбе

Суштина – свака страна даје чинидбу за корист (противчинидбу) коју од друге прима

Главно сужење

- искључење једнострано-обавезујућих уговора - само права за једну, а обавезе за другу страну
- обухват – само двострано-обавезујући и теретни споразуми (условно)
- заблуда српских правника – изједначавање противчинидбе са каузом уговора

Појам у САД

- обећање (*promise*)

- додатна ограничења - 1) уговор - основ за размену само економских вредности између уговорника 2) предмет - само будуће понашање уговорника

Садржина противчинидбе

Свака радња која није правом забрањена

Садржина – корист (*benefit*) или терет (*detriment*) за саговорника

Безначајност разлога обавезивања (каузе)

Преседан – *Combe v. Combe* (UK, 1950) – развод брака после 14 год, предмет - издржавање супруге, супруга имала веће приходе од мужа, писмена понуда мужа, без писменог уговора, супруга тужила, суд одбио, разлог – нема противчинидбе супруге (нпр. одрицање од захтева за издржавање у парници)

Врсте противчинидбе

- начин понашања - 1) позитивне (активне) – давање и чињење 2) негативне (пасивне) – уздржавање и трпљење (нпр. одрицање од издржавања, трпљење туђег пролаза)
- материјална подлога – материјална (нпр. новац, ствар) и нематер. радња (нпр. спавање у пећини)
- нужност материјалне користи бар за једног уговорника
- преседан – *Hamer v. Sidway* (САД, 1891) – обећање 5.000\$ сестрићу за уздржавање од порока до 21 год. (алкохол, коцка, пушење); смрт обећаоца; сестрић продао трајбину; одбијање извршиоца завештања захтева купца (Хемера) због одсуства противчинидбе сестрића; суд усвојио захтев; разлог – уздржавање од порока је “терет” (неугодност) за сестрића

Узајамност чинидбе и противчинидбе

- појам – уговорници један другом нешто чине (као у двостраним уговорима у Срб.)
- циљ услова узајамности - размена вредности између уговорника
- основ узајамности погодба (*bargain*)
- одступање од узајамности – 1) не мора корист за оба уговорника; довољна је корист и за једног, а терет за другог 2) допуштеност радње (противчинидбе) уговорника у корист 3. лица – уговор у корист 3. лица

Двострани и једнострани уговори

Двострани уговор (*bilateral c.*) – обавеза чинидбе (користи) за оба уговорника
Једнострани уг. (*unilateral c.*)

- само један уговорник (*promisor*) врши чинидбу, а други сноси терет (*promisee*)
- прималац обећања (сауговорник) нема обавезу, може увек да одустане, али губи право на корист од уговорника
- једнострани уговори = једнострани правни послови српског права
- примери – јавно обећање награде, менични послови
- непостојање једностраних правних послова као извора облигација (нпр. понуда)
- преседан *Carlil v. Carbolic Smoke Ball Co.* (UK, 1892) – продавац огласио накнаду 100£ оном ко се разболи упркос “димној кугли”, цена - 10 шилинга, положио 1.000£ у банци; госпођа се разболела; суд усвојио захтев; разлог – уговор о накнади закључен кад се купац разболео

Услови пуноважности уговора - допуштено, одређено и могућност чинидбе – као у Срб.
4 додатна услова у “CL” – додатно сужење појма уговора

1) забрана противчинидбе за извршену радњу (из прошлости) - нпр. извршено теглење аута у нужди

- изузеци од забране (санкционисање моралних обавеза): а) обећање испуњења застареле обавезе б) обећање испуњења опроштене обавезе реорганизованог стечај. дужника в) признање обавезе из рушљивог уговора, ако је признање пуноважно (нпр. пунолетно лице призна обавезу из малолетства)

- колебљивост судске праксе у општем изузимању моралних обавеза

* преседани – а) *Mills v. Wyman* (УК, 1825)- негa болесног сина обећаоца накнаде трошкова - негативна одлука б) *Webb v. McGowin* (САД, 1935)- спасавање живота, обogaљење спасиоца, доживотна рента спасиоцу – позитивна одлука

2) противчинидба да потиче од сауговорника, а не од 3. лица

- подстицање 3. лица да учини радњу сауговорнику довољна противчинидба (нпр. агентура)

3) забрањеност противчинидбе на коју је сауговорник већ обавезан по закону или уговору

- додатно обавезивање по постојећем уговору допуштено (нпр. бржа градња за вишу цену)

4) економска вредност сауговорникове противчинидбе за уговорника

- начело еквиваленције

- битно блаже од нас

- вредност противчинидбе да је задовољавајућа, али не мора да буде једнака са вредношћу чинидбе

- довољност по субјективној оцени уговорника – прихватљивост и симболичне накнаде (нпр. продаја новог аута за 1 фунту; опрост дуга од 1.000 фунти за 1 фунту)

- сметња симболичној накнади - забрањеност несавесног погађања (*unconscionable bargaining*) – слично српском прекомерном оштећењу или зеленашењу

Добročина обећања (*gratuitous promises*)

- нису уговори - неутуживост (нпр. поклон, послуга, бесплатна остава)

- разлог – нема противчинидбе примаоца

- преседан – *Dogherty v. Salt* (САД, 1919) – тетка дала меницу на 3.000 \$ братићу; извршитељ тестаментa одбио исплату менице; негативна одлука; разлог – нема братићеве противчинидбе

Привидни (фиктивни) уговори

Појам

Континентално право

- забрањеност из пореских разлога и изигравања 3. лица (нпр. наследника)

- признавање скривеног уговора, а занемаривање привидног уговора

CL – пуноважност привидних уговора

Значај намере

Српско право

- намера обавезивања као услов пуноважности уговора

- CL
- “неозбиљна изјава” – давалац изјаве сноси терет доказивања “неозбиљности”
 - занемаривање намере као услова
 - алтернативност услова за пуноважност: 1) противчинидба (неформалност) или 2) писмена форма (*deed*) - пуноважност и без противчинидбе
 - уважавање намере
 - * кад је уговорник оспорава да би избегао обавезу
 - * терет доказа сноси: 1) оспоритељ: а) у трговинским уговорима б) у писменим уговорима и в) кад су углавци јасни 2) саговорник оспоритеља - у усменим уговорима и кад углавци нису јасни
 - * САД – забрана оспоравања намере
- Одступања од теорије противчинидбе*
- пуноважност и утуживост уговора упркос одсуства противчинидбе
 - разлог – преускост појма уговора и бесмисленост пресуда због доследног поштовања теорије противчинидбе
 - последица – проширење појма уговора
 - случајеви
- 1) широко тумачење садржине противчинидбе (“корист или терет”)
 - преседан – *Shadwell v. Shadwell* (UK 1860) – обећање сестрићу награде за женидбу док му приходи не достигну 600£; плаћање до смрти даваоца; извршилац завештања одбио; позитивна одлука; разлог – венчање вереницом као терет за примаоца
 - 2) пуноважност привидних уговора
 - 3) учење о естопелу (*Doctrine of Estoppel*)
- Учење о естопелу**
- Појам естопела* - забрана накнадног оспоравања изјаве даваоцу, ако се у њу прималац поуздао у својим правним пословима, изговором да прималац нема противчинидбу, те да нема ни уговора
- Услови*
- 1) прималац је савестан (поуздао се у изјаву) 2) прималац изјаве је учинио трошкове 3) оспоравање изјаве би примаоцу изазвало штету 4) допуштено оспоравање ако би штета даваоцу била несразмерно већа него примаоцу
- Преседан *Hughes v. Metropolitan Railway Co.* (UK 1877) – закуп зграде; уговорна дужност реновирања; понуда за споразумни раскид уз одустаницу од 3000£; преговори се одужили и пропали; истекао рок закупа; тужба за иселење; негативна одлука и продужење рока реновирања; разлог – естопел
- Врсте*
- 1) начин давања изјаве - обострани (споразумни, *e. by convention*) и једностранни (*e. by representation*)
 - 2) предмет изјаве – чињенични (*as to the facts*) и обећавајући (*as to the promise*)
 - 3) врсте обећавајућег е. (према последицама) – стварноправни и облигациони
- Стварноправни естопел (proprietary estoppel)*
- Појам – давалац изјаве призна стварно право примаоцу на својој ствари
- Примери - отац сину допусти градњу куће на свом земљишту; родитељи допусте ћерки да доживотно остане у њиховој кући
- Дискреционо право суда у заштити примаоца изјаве – 1) признавање стварног права или 2) накнада улагања и одштете примаоцу
- Преседан - *Yaxley v. Gotts* (UK 1999)
- Јаксли уложио (преуредио) Готсову кућу на основу усменог пристанка Готса
 - Готс (Брауни) продао кућу сину током преуређења без знања Јакслија
 - Јаксли требало да добије приземље као пословни простор
 - син (Адам) одбио да допусти Готсу коришћење пословних просторија у приземљу

- тужба Јакслија против оба Готса - тражи коришћење на 99 година уз право давања у закуп
- одбрана – нема писменог уговора ни противчинидбе
- суд - позитивна одлука
- разлог – естопел за Готсове

У Србији - исти циљ конвалидацијом, неоснованим обогаћењем, накнадом штете

Облигационоправни естопел (promisory e.)

Појам - обећање уговорника да неће тражити дословно поштовање својих права од саговорника

Преседан – *Central London Property Ltd. v. High Trees House Ltd.* (UK 1947)

- закуп зграде; закупач издавао у подзакуп станове у згради; рат - исељавање станара; 1939. г. з-давац пристао да снизи закупнину на пола на молбу закупца; 1945. г. станови се напустили; з-давац тражио пуну закупнину; з-ц одбио; тужба за враћање на стару закупнину; одбрана – трајно снижена закупнина; пресуда – пуна закупнина за другу половину 1945. и убудуће; разлог – недостатак противчин., али дужност благовременог обавешт. саугов-ка

У Србији – *Nemo auditur ...*

Ограничења примене облигационог естопела

- 1) само ради неформалне **измене постојећег** уговора, кад нема новог уговора због одсуства противчинидбе
- 2) увек је **једностран** – никад обостран
- 3) поуздање саговорника (примаоца) и **промена његовог понашања**, које не би било да није било изјаве уговорника
- 4) **привременост** – давалац увек може да изјаву повуче, али остављање времена саговорнику да се врати на раније обавезе
- 5) Енглеска – естопел није извор облигација (само “штит, не и мач”), а у САД и извор

Преседан *Feinberg v. Pfeiffer Co.* (САД 1959) – понуда туженог Фајнберговој да се пензионисе уз месечно плаћање 200\$ доживотно; Ф. се пензионисала 1949; 1956. компанија смањила на 100\$; тужба; одбрана – нема противчинидбе; позитивна одлука – разлог – естопел као извор

Појам трговинског уговора

У Србији – уговор о привреди (субјективна дефин.)

У CL

- нема дефиниције, јер се не разликује “грађански” од трговинског уговора
- посебна правила за уговоре трговинске природе

Бечка конвенција о МПР

Помирење два система у кључним разликама

Ратификација од земаља оба система (нпр. САД, ми, али не и УК)

Нпр. прихваћен естопел

* допуштено неформалне измене или раскида писменог уговора, осим кад је уговорено да мора да буде писмена (континент. систем)

* изузетак од обавезне писмене измене или раскида писменог уговора – уговорник понашањем наведе саговорника да поверује да пристаје и на усмену измену или раскид упркос клаузули о формалности